

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра загальноєкономічної підготовки

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення семінарських занять з дисципліни:

«ІСТРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ»

для здобувачів початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти спеціальність
– 071 Облік і оподаткування.

Херсон – 2019 р.

Методичні
рекомендації

з дисципліни «Історія економіки та економічної думки» для

_____ (назва навчальної дисципліни)

здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою

«Облік і оподаткування»,

спеціальністю

071 «Облік і оподаткування»

(назва освітньої програми)

(шифр і назва спеціальності)

Розробники:

Ковальов Дмито Вікторович, доцент кафедри загальноекономічної підготовки, к.с-г.н., доцент

Рецензент: к.е.н. Скрипник С.В.

Методичні рекомендації схвалено на засіданні
кафедри

Загальноекономічної
підготовки

Протокол від „ 28 ” серпня 20 19 року № 1

Схвалено науково-методичною комісією спеціальності

Протокол від „ 28 ” серпня 20 19 року № 1

Затверджено на Вченій раді факультету

економічного

Протокол від „ 28 ” серпня 20 19 року № 1

Завідувач кафедри

загальноекономічної
підготовки

Аверчева Н.О.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

„ 28 ” серпня 20 19 року

ЗМІСТ

Тема 1.	Предмет і метод історії економіки та економічної думки.....	4
Тема 2.	Господарство первісного суспільства і його еволюція на етапі ранніх цивілізацій.....	8
Тема 3.	Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (viii ст. до н. е. – v ст. н. е.).....	12
Тема 4.	Господарство та економічна думка суспільств європейської цивілізації в період середньовіччя.....	17
Тема 5.	Формування передумов ринкової економіки в країнах європейської цивілізації (xvi – перша половина xvii ст.).....	20
Тема 6.	Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина xvii – перша половина xix ст.).....	24
Тема 7.	Ринкове господарство країн західної цивілізації в період монополістичного капіталізму (друга половина xix – початок xx ст.).....	30
Тема 8.	Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина xix – початок xx ст.).....	35
Тема 9.	Господарство та економічна думка в період державно- монополістичного розвитку суспільств європейської цивілізації (перша половина xx ст.).....	40
Тема 10.	Розвиток національних економік країн західної цивілізації в системі світового господарства під впливом науково- технічної революції (друга половина xx ст.).....	45
Тема 11.	Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно -технологічної революції (кінець xx – початок xxi ст.).....	50
Тема 12.	Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці.....	55
Тема 13.	Формування засад ринкового господарства в Україні (90 роки xx ст.).....	59

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОД ІСТОРІЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

План семінарського заняття

1. Предмет і метод ІЕЕД.
2. Функції, цілі й завдання курсу.
3. Взаємозв'язок історії економіки й історії економічної думки.
4. Варіанти періодизації історії економіки та історії економічної думки.

Питання для самоконтролю

1. Що вивчає ІЕЕД?
2. Чому ІЕЕД є фундаментальною дисципліною щодо всіх економічних наук?
3. Перелічіть основні методи й функції ІЕЕД.
4. Проаналізуйте взаємозв'язок історії економіки й історії економічної думки.
5. Роз'ясніть суть основних підходів до періодизації ІЕЕД.

Теми повідомлень

1. Предмет і завдання ІЕЕД.
2. Творчі функції ІЕЕД у системі економічних наук.
3. Етапи розвитку історико-економічної науки.
4. Роль ІЕЕД в економічній освіті.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

- 1. Предметом ІЕЕД є вивчення проблем:**
 - а) економічного зростання;
 - б) економічної кон'юнктури;
 - в) еволюції господарчої діяльності та економічної думки;
 - г) господарської культури.

2. За яким критерієм Ф. Лист поділяв історію економічного розвитку на п'ять стадій:

- а) домінуюча форма господарської діяльності;
- б) інтенсивність обміну;
- в) тип власності;
- г) рівень розвитку виробництва, галузевий і професійний розподіл праці?

3. Хто обґрунтував історичний метод у дослідженні історії економіки:

- а) Ф. Лист;
- б) К. Бюхер;
- в) К. Маркс;
- г) В. Ленін?

4. Хто заклав основи формаційного підходу до періодизації історії:

- а) Ф. Лист;
- б) К. Бюхер;
- в) К. Маркс;
- г) В. Ленін?

5. Що покладено в основу формаційного підходу до періодизації історії господарства:

- а) капітал;
- б) власність на засоби виробництва;
- в) гроші;
- г) науку і техніку?

6. Хто з німецьких вчених взяв за критерій періодизації історії розвиненість грошового обігу:

- а) Ф. Лист;
- б) К. Бюхер;
- в) К. Маркс;
- г) Б. Гільдебранд?

7. Хто був авторами теорії "постіндустріального суспільства":

- а) Д. Белл;
- б) Г Кан;
- в) У. Ростоу;
- г) А. Турен;
- д) Р Арон;
- е) З. Бжезінський?

8. Що поєднує представників одного напряму або школи:

- а) методологія;
- б) концептуальний підхід до аналізу економічних проблем;
- в) географічні ознаки;

г) усе наведене вище?

9. Загальноприйнята періодизація економічної історії - це:

а) та, що відповідає інформаційному підходу;

б) та, що відповідає цивілізаційному підходу;

в) правильна відповідь відсутня;

г) давня історія - середньовіччя - нова історія - новітня історія.

10. Хто є засновником історичного методу дослідження економічної історії:

а) Ф. Ліст;

б) В. Рошер;

в) К. Маркс;

г) В. І. Ленін?

11. Визначте, з якою дисципліною економічна історія не має безпосередніх зв'язків:

а) політична економія;

б) історія України;

в) історія економічних учень;

г) організація виробництва.

12. Визначте, хто з перелічених економістів не був прихильником теорії постіндустріального суспільства:

а) А. Турен;

б) З. Бжезінський;

в) К. Бюхер;

г) Д. Белл.

13. Хто вперше використав формаційний підхід до вивчення історії:

а) К. Маркс;

б) А. Фергюсон;

в) К. Бюхер;

г) В. І. Ленін?

14. Хто вперше використав цивілізаційний підхід до вивчення економічної історії:

а) А. Тойнбі;

б) К. Маркс;

в) А. Фергюсон;

г) Ф. Ліст?

15. Загальні періоди розвитку економічної думки відповідають:

а) циклічному розвитку;

б) зміні цивілізацій;

- в) великим якісним зрушенням у духовній сфері, соціумі, науці та економіці;
- г) усі перелічені вище.

16. Перелічіть елементи, складові логічної структури історико-економічної науки:

- а) закономірності;
- б) джерела інформації;
- в) об'єкт і предмет дослідження;
- г) школи, теорії, ідеї;
- д) категорії;
- е) всі перераховані пункти вірні.

17. Ф. Лист поділяв історію економічного розвитку на п'ять стадій – дикості, пастушачу, землеробську, землеробсько-мануфактурну, землеробсько-мануфактурно, комерційну. Який критерій узятий за основу періодизації?

- а) пануюча форма господарської діяльності;
- б) інтенсивність обміну;
- в) тип власності;
- г) рівень розвитку виробництва, галузевий і професійний поділ праці.

18. Який вислів найбільш точно відображає маршрут історії людства?

- а) історія – це кілька циклів, які постійно змінюють один одного (Д. Віко);
- б) історія – це рух нагору спіраллю, що звужується (Г. Гегель);
- в) історія – це вибухи пасіонарності (пламенарності, підйому), що чергуються (Л. Гумільов);
- г) історія – це хаос.

19. Історичний метод аналізу обґрунтували?

- а) В. Рошер
- б) Ф. Лист;
- в) К. Маркс;
- г) В. Ленін.

20. До числа фундаментальних економічних наук відноситься:

- а) історія економіки й економічної думки;
- б) маркетинг;
- в) економіка промисловості;
- г) менеджмент.

ТЕМА 2. ГОСПОДАРСТВО ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА І ЙОГО ЕВОЛЮЦІЯ НА ЕТАПІ РАННІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

План семінарського заняття

1. Основні етапи господарської еволюції первісного суспільства, їх характеристика.
2. Особливості господарства країн Давнього Сходу.
3. Економічна думка Давнього Сходу.

Питання для самоконтролю

1. Дайте характеристику господарській діяльності людей на різних етапах первісного суспільства за наступними параметрами: а) форми власності; б) основні види господарської діяльності привласнюючого та відтворюючого господарств; в) основні форми суспільно-господарської організації.
2. Які причини розкладання первісного суспільства?
3. Чому в країнах Давнього Сходу сформувалася централізована державна система господарства, азіатський спосіб виробництва?
4. Які особливості економічної думки країн Давнього Сходу.
5. Які основні економічні ідеї, проблеми висвітлюються в письмових джерелах держав Давнього Сходу?

Теми повідомлень

1. Господарське життя на території сучасної України в первісну епоху.
2. Розвиток соціально-економічних відносин в державах Давнього Сходу.
3. Техніко-економічні досягнення перших цивілізацій.
4. Господарський розвиток Єгипту.
5. Економічні чинники появи давньосхідних держав.
6. Пам'ятки економічної думки в країнах Давнього Сходу.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Первіснообщинній економіці притаманні такі характеристики:

- а) найтриваліший етап в історії людства;
- б) наявність майнової нерівності та експлуатації людини людиною;
- в) поступовий перехід від привласнюючого господарства до відтворюючого;
- г) немає правильної відповіді.

2. У який період історії господарства первіснообщинного суспільства було винайдено кераміку, прядіння, ткацтво, колісний транспорт, парусний човен:

- а) примітивно-привласнюючий;
- б) відтворююче господарство;
- в) передісторія господарства та матеріальної культури;
- г) розвинуте привласнююче господарство?

3. Найтриваліший період кам'яного віку:

- а) палеоліт;
- б) неоліт;
- в) мезоліт;
- г) залізоліт.

4. Утвердження відтворюючих форм господарювання притаманне для:

- а) неоліту;
- б) мезоліту;
- в) палеоліту;
- г) мідно-бронзового віку.

5. В якому періоді виник перший розподіл праці:

- а) кам'яний вік;
- б) бронзовий вік;
- в) залізний вік;
- г) мідний вік?

6. Перший суспільний поділ праці - це:

- а) полювання й збиральництво;
- б) тваринництво й землеробство;
- в) ремесло й сільське господарство;

г) землеробство й ремесло.

7. Головне заняття племен трипільської культури:

- а) землеробство;
- б) тваринництво;
- в) рибальство;
- г) мисливство.

8. Неолітична революція в Україні характеризувалася:

- а) переходом до привласнюючого типу господарства;
- б) появою інституту рабства;
- в) бурхливим розвитком сільського господарства;
- г) розподілом ремесла та сільського господарства.

9. Група племен, які жили у VII - III ст. до н. е. на території теперішньої України, Росії та Середньої Азії:

- а) дуліби;
- б) поляни;
- в) волиняни;
- г) скіфи.

10. Найвідоміша культура на території сучасної України в епоху неоліту:

- а) скіфська;
- б) трипільська;
- в) пшеворська;
- г) зарубінецька.

11. В який період відбувся перехід до відтворюючого господарства:

- а) в палеоліті;
- б) в мезоліті;
- в) в неоліті;
- г) в енеоліті?

12. У період "неолітичної революції" відбувається:

- а) відокремлення ремесла в самостійну галузь;
- б) розвиток збиральництва;
- в) становлення землеробства та тваринництва;
- г) розвиток торгівлі та суспільного поділу праці.

13. Економічний уклад скіфської культури характеризується:

- а) наявністю міцної виробничої системи;
- б) розвинутою внутрішньогалузевою спеціалізацією;
- в) високим рівнем розвитку торгівлі;

г) низьким рівнем розвитку ремесла.

14. Вік економіки сучасного суспільства:

- а) 500 тис. років;
- б) 320 тис. років;
- в) 40–50 тис. років.

15. Первісній економіці властиві наступні характеристики:

- а) найтриваліший етап в історії людського суспільства;
- б) наявність майнової нерівності й експлуатація людини людиною;
- в) поступовий перехід від привласнюючого типу господарства до

відтворюючого типу.

16. Основні види (форми) привласнюючого господарства:

- а) збирання;
- б) ремесло;
- в) рибальство;
- г) полювання.

17. Основні види (форми) відтворюючого господарства:

- а) землеробство;
- б) ремесло;
- в) скотарство;
- г) полювання.

18. Пануюча форма власності в річкових цивілізаціях:

- а) общинна;
- б) державна;
- в) храмова;
- г) селянська.

19. Представники економічної думки дориночної епохи ідеалізували:

- а) ринкові економічні відносини;
- б) натурально-господарські відносини;
- в) велику торгівлю й лихварство.

20. Закони Хаммурапі регламентували боргове рабство з метою:

- а) якнайшвидшого переходу до ринкової економіки;
- б) забезпечення податкових надходжень у скарбницю;
- в) не допустити руйнування основ натурального господарства.

ТЕМА 3. ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ПЕРІОДУ ФОРМУВАННЯ СВІТОВИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ (VIII СТ. ДО Н. Е. – V СТ. Н. Е.)

План семінарського заняття

1. «Осьбовий час» і його роль у формуванні Східної й Західної цивілізацій, їх корінні розбіжності.
2. Східна цивілізація і її характеристика в «осьбовий час». Економічна думка Давньої Індії. Економічна думка Давнього Китаю (конфуціанство, легізм).
3. Зліт і падіння економіки античного світу і їх відбиття в працях античних мислителів.

Питання для самоконтролю

1. Якими подіями був відзначено «осьбовий час» у розвитку людської цивілізації.
2. Назвіть варіанти економічних моделей розвитку, характерних для Древньої Греції.
3. Перелічить основні фактори, що істотно вплинули на розвиток економіки Древнього Рима.
4. Проаналізуйте кризу рабовласницької системи господарства Давнього Рима за наступними параметрами: а) які причини обумовили різке зниження продуктивності праці рабів у перші сторіччя н.е.; б) що являла собою рабовласницька латифундія й чому власники змушені були переходити до колонату; в) що таке система колонату й чому економічні відносини, властиві їй, ми називаємо «протофеодальними»?
5. Які основні економічні ідеї й погляди відбиті в літературних пам'ятках країн Давнього Сходу й античних держав?
6. У чому суть вчення Аристотеля про економіку й хрематистику?

Теми повідомлень

1. Розвиток соціально-економічних відносин в «осьбовий час» у давньосхідних державах – Індії й Китаї.
2. Криза рабовласницької системи господарства і її відбиття в працях античних мислителів.
3. Античні міста-поліси Північного Причорномор'я.
4. Економічні погляди Аристотеля і їхнє наукове значення.

Тести

Вибиріть вірну відповідь.

1. Рабовласницька економіка прийшла на зміну первіснообщинній тому, що:

- а) змогла запропонувати більш високий рівень продуктивності суспільної праці;
- б) забезпечувала безперервне відтворення робочої сили шляхом постійних загарбницьких війн;
- в) досягла великих успіхів у будівництві технічних і будівельних споруд.

2. Що характеризувало азійський спосіб виробництва у стародавньому світі:

- а) масштабні господарчі функції держави: регламентація сфери позичкових операцій, торгівлі і боргової кабали, провідна роль в економіці власності держави та ін.;
- б) використання безвідмовних людських ресурсів (рабів) у життєдіяльності держави;
- в) наявність правителя, який реально впливає на рівномірний розподіл утвореного суспільством багатства, є "батьком народів" та гарантом "правильних рішень";

г) усі відповіді правильні?

3. Античний поліс - це:

- а) адміністративно-господарська одиниця території країни;
- б) рабовласницька держава;
- в) великий торгівельний центр.

4. Латифундія становить:

- а) прообраз феодалної вотчини або маєтку;
- б) велике господарство, основане на застосуванні рабської праці;
- в) земельна власність стародавньої держави.

5. Яка з наведених пам'яток економічної думки Стародавнього Сходу є найстарішою з відомих людству:

- а) "Кодекс законів царя Хаммурапі";
- б) "Речення Іпусера";
- в) "Повчання гераклеопольського царя своєму синові";
- г) "Артхашафра"?

6. Закони Хаммурапі регламентували боргове рабство з метою:

- а) швидкого переходу до ринкової економіки;

- б) забезпечення зростання податкових надходжень у казну держави;
- в) не дозволити руйнування основ натурального господарства.

7. На думку стародавнього китайського філософа Конфуція збільшення суспільного багатства пов'язане з:

- а) працею народу;
- б) діями володаря і вправністю господарювання;
- в) регламентацією патріархальних відносин;
- г) розвитком сфери обігу.

8. Аристотель відносить до сфери хрематистики:

- а) землеробство;
- б) лихварські та торгово-посередницькі операції;
- в) дрібну торгівлю;
- г) ремесло.

9. Що Аристотель розумів під поняттям "економіка":

- а) виробництво матеріальних благ та послуг;
- б) діяльність, яка спрямована на збагачення;
- в) наука про управління економікою;
- г) виробництво необхідних для життя продуктів та їх справедливий

обмін?

10. Хто дарував світу слово "Економікос":

- а) Каутіл'я Вішнагупта;
- б) Варрон;
- в) Фома Аквінський;
- г) Ксенофонт Афінський?

11. Яка характерна риса притаманна античному способу виробництва:

- а) приватна форма власності на землю;
- б) об'єкт експлуатації - раби;
- в) патріархальне рабство;
- г) класичне рабство?

12. Колон - це:

- а) селянин-орендатор;
- б) раб, який обробляє землю;
- в) селянин;
- г) землевласник.

13. Можна виділити два типи античних полісів:

- а) аграрний і рабський;

- б) торговий і ремісницький;
- в) аграрний і торгово-ремісницький;
- г) натуральний і товарно-грошовий.

14. Як називалися грецькі рабовласницькі міста-держави:

- а) феоде;
- б) колонат;
- в) аттика;
- г) поліс?

15. Самостійне господарство раба в Римській імперії - це:

- а) колонат;
- б) пекулій;
- в) латифундія;
- г) вілла.

16. Нове в «осьовому часі»:

- а) людина усвідомлює буття в цілому, самого себе й свої межі; ставить перед собою вищі цілі;
- б) у цю епоху розроблені основні категорії, які ми використовуємо донині;
- в) закладені основи світових релігій;
- г) всі відповіді вірні.

17. Фактори, що обумовили феномен «осьового часу»:

- а) погіршення кліматичних умов, що сприяли соціально-економічній кризі;
- б) поліцентризм у політичній, соціальній, культурній сферах життя суспільства; в) наявність централізованих східних Деспотій.

18. Пошуки й зрушення в духовному й соціальному житті суспільства в «осьовий час» яскравіше всього виявилися:

- а) у країнах з поліцентричною організацією суспільства – Давній Греції, Давній Індії, Давньому Китаї;
- б) на територіях, зайнятих «варварами»;
- в) у давніх централізованих державах – Єгипті й Вавилоні.

19. В «осьовий час»:

- а) розглянуті всі можливості філософського збагнення дійсності;
- б) випробувані різні варіанти політичного устрою суспільства;
- в) виявилась розмаїтість релігійної творчості (культи, вірування, політеїзм, монотеїзм);
- г) випробувані різні стилі й напрямки в мистецтві (архітектурі, скульптурі,

поезії й ін.);

д) всі варіанти вірні.

20. Кому належить висловлення: «Не робіть іншим того, чого собі не побажаєте. Тоді ні в державі, ні в родині не буде невдоволення»?

а) Конфуцій;

б) Будда;

в) Заратустра;

г) Платон.

ТЕМА 4. ГОСПОДАРСТВО ТА ЕКОНОМІЧНА ДУМКА СУСПІЛЬСТВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ В ПЕРІОД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

План семінарського заняття

1. Генезис феодальних відносин і його особливості в різних регіонах.
2. Форми і характер феодального землеволодіння.
3. Середньовічні міста. Розвиток ремесла і торгівлі.
4. Економічний розвиток Київської Русі.
5. Економічні ідеї середньовічних схоластів.

Питання для самоконтролю

1. Вкажіть основні ознаки та етапи розвитку феодального господарства. Які існували форми феодального землеволодіння?
2. Чим відрізнявся феодал від бенефіція?
3. Назвіть основні види феодальної ренти і розкрийте їх зміст.
4. В чому полягає сутність процесу комутації?
5. У яких організаційних формах існували середньовічне ремесло і торгівля?
6. Назвіть основні торгові шляхи епохи Середньовіччя.
7. Як проходив процес феодалізації у Київській Русі?
8. Назвіть характерні ознаки методології середньовічних схоластів.
9. У чому сутність вчення Фоми Аквінського про «справедливу ціну»?

Теми повідомлень

1. Розвиток феодальної економіки Західної Європи в XI–XV ст.
2. Господарчий устрій Візантії у IV–XV ст.
3. Організація середньовічного ремесла і торгівлі.
4. Процес феодалізації Київської Русі: порівняльний аналіз із країнами Західної Європи.
5. Економічні погляди Фоми Аквінського.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Назвіть головні риси феодалізму:

- а) натуральне господарство;
- б) два класи: феодала та залежні селяни;
- в) цехова система ремесла;
- г) товарно-грошові відносини.

2. До основних характеристик феодальної економіки належать:

- а) позаекономічний примус до праці;
- б) хрестові походи;
- в) холопство.

3. Цехова регламентація середньовічного ремесла була зумовлена:

а) потребами виживання в міських умовах дрібних виробників, які успадкували сільський общинний менталітет;

- б) релігійними канонами;
- в) іміджевими професійними міркуваннями.

4. Провідну роль в Ганзейському союзі відігравали:

- а) Гамбург, Бремен, Любек;
- б) Париж, Рига, Гданськ;
- в) Ліон, Версаль, Мілан.

5. Ганзейський союз об'єднував:

- а) мореплавців;
- б) купців;
- в) суднобудівників.

6. Основними економічними наслідками великих географічних відкриттів постали:

- а) складання передумов для розв'язання світових війн за джерела сировини і ринки збуту;
- б) прискорення економічного розвитку країн Старого Світу за рахунок колоній;
- в) посилення конкурентної боротьби за переділ територій.

7. Економічні наслідки великих географічних відкриттів мали антифеодальний характер, адже:

- а) великі географічні відкриття створювали передумови для первісного накопичення капіталу;
- б) великі географічні відкриття сприяли створенню колоніальної системи капіталізму;
- в) завдяки великим географічним відкриттям відбулася "революція цін", зріс і розширився світовий товарообіг.

8. Розклад феодалізму був неминучим, адже:

- а) настала епоха первісного накопичення капіталізму;
- б) феодалізм вичерпав свої можливості в підвищенні продуктивності праці;
- в) відбулися великі географічні відкриття.

9. Відповідно до економічних переконань Аристотеля і Ф. Аквінського, гроші - це:

- а) зовсім не корисний товар;
- б) результат (наслідок) угоди між людьми;
- в) товар, який виник стихійно.

10. Хто першим в історії економічної думки ввів поняття про прибуток як винагороду за ризик підприємця:

- а) Аристотель;
- б) Августин Блаженний;
- в) Фома Аквінський;
- г) Ярослав Мудрий?

11. Індивідуальна приватна спадкова власність на землю - це:

- а) алод;
- б) феоде;
- в) бенефіцій;
- г) марка.

12. Що було головною причиною виникнення й швидкого зростання міст у феодалній Західній Європі:

- а) селянські повстання;
- б) хрестові походи XI - XIII ст.;
- в) відокремлення ремесла від землеробства;
- г) розвиток виноградарства?

13. Другий суспільний поділ праці - це:

- а) полювання і збиральництво;
- б) тваринництво й землеробство;
- в) ремесло й сільське господарство;
- г) землеробство й ремесло.

14. Спадкова землевласність представника панівного класу, пов'язана з обов'язковим несенням військової служби та іншими зобов'язаннями на користь сеньйора - це:

- а) алод;
- б) бенефіцій;
- в) феодал;
- г) фільварк.

15. Феодалізму не було властиво:

- а) меркантилізм у торгівлі й протекціонізм у виробництві;
- б) прикріплення виробника до землі;
- в) панування натурального господарства;
- г) особиста залежність селянина від феодала.

16. Форма феодалної ренти у вигляді примусової праці:

- а) натуральна;
- б) грошова;
- в) відробіткова;
- г) капіталістична.

17. Укажіть поняття, внутрішньо не властиві феодалізму:

а) раби; б) феодали; в) селяни; г) фабрика; д) наймані робітники; ж) натуральне господарство з) купці; і) економічна свобода. к) капіталісти;

18. Процес заміни відробіткової та продуктової ренти грошовою у Західній Європі називався ?

- а) трансформація; б) модифікація; в) комутація;

19. Детальна регламентація цехового виробництва пояснювалася:

- а) турботою про споживача; б) престижем професії; в) вимогами церкви;

г) вузькістю ринку.

20. У Ганзейський союз не входили:

а) Німеччина; г) Росія; б) Голландія; д) Італія. в) США;

ТЕМА 5. ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ (XVI – перша половина XVII ст.)

План семінарського заняття

1. Передумови і соціально-економічні наслідки Великих географічних відкриттів.
2. Джерела, методи і результати первісного нагромадження капіталу.
3. Економіка українських земель в XVII–XVIII ст.: зміни у сільському господарстві, промисловості, торгівлі, фінансах.
4. Історичні передумови виникнення, сутність і етапи еволюції меркантилізму.

Питання для самоконтролю

1. Які фактори сприяли Великим географічним відкриттям?
2. Які були наслідки Великих географічних відкриттів?
3. Що таке «революція цін»?
4. Які завдання вирішувалися у процесі «первісного нагромадження капіталу»?
5. Що являв собою процес «огороджування» в Англії і які були його наслідки?
6. Назвіть основні джерела первісного нагромадження капіталу.
7. Які види мануфактур ви знаєте?
8. У чому полягали особливості поземельних відносин в Україні після національно-визвольної війни 1648–1654 рр.?
9. Які причини привели до виникнення самостійних економічних шкіл?
10. Поясніть різницю між ідеями раннього і пізнього меркантилізму.
11. Які особливості меркантилістської політики Ж. Кольбера?
12. Які закономірності економічних процесів були виявлені і зафіксовані меркантилістами?

Теми повідомлень

1. Найважливіші географічні відкриття XV–XVI ст.
2. «Революція цін» і її соціально-економічні наслідки.
3. Особливості первісного нагромадження капіталу в Англії.
4. Форми і типи мануфактурного виробництва.
5. Особливості меркантилізму у різних країнах.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Об'єктом вивчення меркантилізму є:

- а) багатство та джерела його зростання;
- б) первісне накопичення капіталу;
- в) мануфактурне виробництво;
- г) усі відповіді правильні.

2. Меркантилізм - це:

- а) напрям економічної думки щодо значення торговельного капіталу і сфери обігу у процесі нагромадження багатства;
- б) процес концентрації великих грошових засобів у керівників великомасштабних виробництв;
- в) основне джерело первісного нагромадження капіталу;
- г) немає правильних відповідей.

3. Завданнями відповідно концепції раннього меркантилізму є:

- а) контроль за кваліфікацією робітників, якістю продукції, умовами виробництва та цінами на готову продукту;
- б) розвиток мануфактурного виробництва;
- в) накопичення грошових коштів в країні та збільшення притоку грошей із-за кордону і зберігання у країні;
- г) немає правильних відповідей.

4. До представників раннього меркантилізму належить:

- а) Антуан Монкретьєн;
- б) Вільям Стаффорд;
- в) Дж. Кейнс;
- г) Дж. Робінсон.

5. Для пізнього меркантилізму характерна:

- а) теорія активного торгового балансу;

б) теорія активного грошового балансу та утвердження монетарної системи;

в) розширення бази оподаткування і нагромадження капіталу;

г) немає правильних відповідей.

6. До представників пізнього меркантилізму належить:

а) Гаспар Скаруффі;

б) Беніто Даванцатті;

в) Хуан де Маріана;

г) Жан Батист Кольбер.

7. До передумов первісного накопичення капіталу належить:

а) розвиток виробничих сил, формування широких національних ринків, зростання та розширення товарно-грошових відносин;

б) виникнення у колоніях промислових та сільськогосподарських мануфактур дешевих товарів та сировини;

в) економічна політика держави, спрямована на обмеження міжнародної торгівлі та розвиток власної промисловості;

г) процес концентрації великих грошових засобів у керівників великомасштабних виробництв.

8. Основною рисою "американського" шляху розвитку сільського господарства є:

а) підпорядкування сільського ремесла міському;

б) існування приватної власності виробника-фермера на землю, виробництва та на продукцію;

в) аграрний переворот;

г) усі відповіді правильні.

9. До особливих рис "пруського" шляху розвитку сільського господарства належить:

а) приватна власність виробника-фермера на землю, виробництва і продукцію;

б) збереження поміщицького землеволодіння та поступове перетворення їх на капіталістичні господарства;

в) економічна зацікавленість фермера у результатах своєї праці;

г) усі відповіді правильні.

10. Мануфактури, що ґрунтуються на вільнонайманій та кріпосницькій праці притаманні:

а) Англії;

б) Франції;

в) Італії;

г) немає правильної відповіді.

11. Чому спікер палати лордів у парламенті Великобританії сидить на мішку з шерстю:

а) до цього спонукає старовинна англійська традиція;

б) це нагадування про ті часи, коли Англія займала лідируючі позиції у світовій торгівлі шерстю й суттєво збагатилася;

в) на знак поваги англійців до овець як до священних тварин (за прикладом індійських священних корів чи єгипетських гнійних жуків);

г) таке положення утверджено англійським законодавством?

12. Що відбувалося в процесі "огороження":

а) на місці селянських наділів планувалося спорудження вугільних шахт і рудників, адже видобуток корисних копалин ставав для Англії все більш актуальним;

б) на місці селянських наділів створювались пасовиська для овець, адже торгівля шерстю в той час ставала високодохідною;

в) через підвищення цін на землю феодали стали відбирати її у селян і продавати;

г) поступовий перехід від "привласнюючого" господарства до "відтворюючого"?

13. Англія вважається класичною країною первісного накопичення капіталу, а саме:

а) вона була першою, порівняно з іншими, країною в накопиченні капіталу;

б) цей процес в Англії відбувався в найбільш рельєфній та завершній формі;

в) К. Маркс вивчав первісне накопичення капіталу на прикладах саме цієї країни;

г) в Англії були в наявності всі необхідні технічні та соціально-економічні передумови.

14. Які види мануфактур вам відомі (кінець XVIII ст.):

а) централізована;

б) суконна;

в) розсіяна;

г) децентралізована?

15. Протекціоністська економічна політика полягає в:

а) лібералізації зовнішньоторгівельних сил;

б) ослабленні податкового пресу на виробника;

- в) цілеспрямованому захисті внутрішнього ринку від ввозу товарів іноземного виробництва;
- г) системі економічних поглядів.

16. У ході якої буржуазної революції було прийнято "Гомстед-акт", який установив капіталістичні відносини в сільському господарстві:

- а) Нідерландська буржуазна революція (1566 - 1609 рр.);
- б) Англійська буржуазна революція (1642 - 1649 рр.);
- в) перша буржуазна революція в США (1775 - 1782 рр.);
- г) друга буржуазна революція в США (1861 - 1865 рр.).

17. Які з перелічених явищ відносяться до передумов, а які до наслідків Великих географічних відкриттів?

- а) «революція цін»;
- б) колоніальні захоплення;
- в) утворення Османської імперії;
- г) формування світового ринку;
- д) поява великих океанських суден;
- е) псування монетарного золота.

18. Методами первісного нагромадження капіталу були:

- а) нееквівалентний обмін з колоніями;
- б) відрахування від промислового прибутку;
- в) розорення дрібних виробників;
- г) добровільні пожертви громадян.

19. Основними джерелами первісного нагромадження капіталу у Франції були:

- а) колоніальні захоплення;
- б) державні позики;
- в) работоргівля;
- г) акціонування підприємств.

20. Суть процесу «огороджування» полягала у?

- а) виділення ділянок землі під видобуток корисних копалин;
- б) перетворення рілля у пасовища;
- в) виділення землі для підприємств;
- г) перетворення пасовищ у рілля.

**ТЕМА 6. РОЗВИТОК РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В ПЕРІОД
СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ (друга половина XVII –
перша половина XIX ст.)**

План семінарського заняття

1. Сутність і особливості промислового перевороту у різних країнах.
2. Соціально-економічні наслідки промислового перевороту.
3. Зародження класичної школи у політичній економії.
4. Економічні теорії А. Сміта і Д. Рікардо.
5. Еволюція класичної школи у першій половині XIX ст.
6. Економічні вчення К. Маркса.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення промислового перевороту (промисловій революції).
2. Проаналізуйте передумови, основні етапи та найважливіші соціально-економічні наслідки промислового перевороту в Англії.
3. В чому полягали особливості промислового перевороту у Франції, Німеччині та США?
4. Як відбувався промисловий переворот в Україні?
5. Які характерні риси властиві класичній школі політичної економії?
6. В чому полягає особливість теорії вартості В. Петті?
7. Які основні принципи є характерними для методології А. Сміта?
8. Як трактує проблему вартості Д. Рікардо?
9. В чому суть теорії «порівняльних переваг» Д. Рікардо?
10. В чому полягає суть «закону Сея»?
11. Як аргументує Т. Мальтус свій «закон народонаселення»?
12. За що критикували класичну школу політичної економії представники історичної школи?
13. На яких принципах побудована економіка в моделях суспільства, які розробляли соціалісти-утопісти?
14. В чому полягає таємниця прибуткової вартості за Марксом.
15. У чому полягає внесок Маркса в розвиток економічної науки?

Теми повідомлень

1. Порівняльний аналіз ходу промислової революції у країнах ранньої індустріалізації.
2. Вплив промислової революції на розвиток продуктивних сил України.
3. Соціально-економічні і історичні передумови виникнення класичної школи у політичній економії.
4. Економічна система Адама Сміта.
5. Д. Рікардо як ідеолог промислової революції
6. Критичний напрям у економічній науці першої половини XIX ст.
7. Внесок класичної політичної економії у розвиток сучасної макроекономічної теорії.
8. Історичні долі марксизму.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Батьківщиною промислового перевороту є:

- а) США;
- б) Німеччина;
- в) Велика Британія;
- г) Франція.

2. Промисловий переворот у Франції розпочався:

- а) на початку XVII ст.;
- б) в останній третині XVIII ст.;

в) у першій половині XIX ст.;

г) у другій половині XIX ст.

3. У своєму розвитку промисловий переворот у Німеччині пройшов:

- а) один етап;
- б) два етапи;
- в) три етапи;
- г) чотири етапи.

4. "Пруський шлях" розвитку сільського господарства, здебільшого, полягає в:

- а) екстенсивному веденні сільського господарства і повній відсутності феодалних пережитків;

б) інтенсивному веденні сільського господарства і повній відсутності феодалних пережитків;

в) інтенсивному веденні сільського господарства і збереженні феодалних пережитків;

г) правильної відповіді немає.

5. Винахідником першої парової машини був:

а) Дж. Кей;

б) Дж. Харгрівс;

в) Дж. Ватт;

г) Д. Юз.

6. Винахідником швейної машини був:

а) Дж. Кей;

б) Дж. Харгрівс;

в) Дж. Ватт;

г) Е. Зінгер.

7. Промисловий переворот закінчився:

а) винайденням вогню;

б) одомашненням тварин;

в) появою ремесла;

г) появою машинобудування.

8. "Економічна таблиця" Ф. Кене будується на:

а) теорії про мінову вартість товару;

б) теорії про суспільне відтворення продукту;

в) теорії порівняльних переваг;

г) теорії граничної корисності.

9. У. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо - це представники:

а) трудової теорії вартості;

б) утопічного соціалізму;

в) класичної школи політичної економії;

г) варіанти а) і в) разом.

10. А. Сміт є автором:

а) теорії абсолютних переваг у зовнішній торгівлі;

б) поділу капіталу на основний та оборотний;

в) дослідження спеціалізації мануфактурного виробництва;

г) усі відповіді правильні.

11. Вперше вчення про диференціальну земельну ренту було розроблено:

- а) Ф. Кене;
- б) Д. Рікардо;
- в) А. Тюрго;
- г) А. Смітом.

12. На думку Д. Рікардо заробітна плата має тенденцію до:

- а) збільшення;
- б) зменшення;
- в) спочатку до підвищення, а потім до зниження;
- г) спочатку до зниження, а потім до підвищення.

13. У теорії Ж.-Б. Сея основними факторами виробництва є:

- а) земля, людина, гроші;
- б) людина, праця, капітал;
- в) земля, праця, капітал;
- г) підприємець, капітал, праця.

14. Автором якого економічного вчення є С. Сісмонді:

- а) теорія криз виробництва;
- б) теорія корисності;
- в) теорія "третьох осіб";
- г) теорія факторів виробництва.

15. Політика фритредерства полягає в наступному:

- а) лібералізація зовнішньоторговельних цін;
- б) послаблення податкового пресу на виробника;
- в) захист державою національної промисловості за допомогою митної політики;
- г) усі відповіді правильні.

16. Промислова революція це:

- а) перехід від привласнювального господарства до відтворювального;
- б) ліквідація цехової системи організації виробництва;
- в) перехід від ручної праці до механізованої та нова організація виробництва.

17. Промислова революція в Англії почалася:

- а) в суконному виробництві;
- б) в текстильній промисловості;
- в) в важкій промисловості;
- г) на транспорті.

18. До соціально-економічних наслідків промислової революції відносяться:

- а) зростання чисельності міського населення;
- б) загострення проблеми збуту продукції;
- в) виникнення перших форм робітничого руху;
- г) посилення міграційних процесів;
- д) усі перелічені фактори.

19. Імміграційні процеси спричинили значний вплив на промислову революцію в:

- а) Англії; б) Франції; в) Німеччині; г) США.

19. Особливістю промислової революції в США є:

- а) переселенський характер;
- б) низькі темпи приросту населення;
- в) значна кількість картелів;
- г) ранній перехід до парової енергії.

20. Формулювання принципу трудової теорії вартості, що пов'язує вартість товару з працею, витраченою на видобуток золота і срібла, належить:

- а) Вільяму Петті; б) Давиду Рікардо; в) Адаму Сміту.

ТЕМА 7. РИНКОВЕ ГОСПОДАРСТВО КРАЇН ЗАПАДНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ В ПЕРІОД МОНОПОЛІСТИЧНОГО КАПІТАЛІЗМУ (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)

План семінарського заняття

1. Друга науково-технічна революція та її вплив на економіку провідних країн світу.
2. Характерні риси та особливості господарського розвитку провідних країн світу.
3. Методологічні основи маржиналізму і його основні школи.
4. Ранній інституціоналізм та його основні напрямки.

Питання для самоконтролю

2. Якими були основні причини економічного піднесення провідних країн світу наприкінці XIX–початку XX ст.?
3. Хто став безпосередніми попередниками маржиналізму?
4. Чому К. Менгер, Л. Вальрас та В. Джевонс вважаються фунда-торами маржиналізму?
5. Яка економічна теорія стала «візитною картою» австрійської економічної школи?
6. У чому специфіка соціального напрямку в політичній економії?
7. У чому полягають відмінності між соціально-психологічним, соціальноправовим та кон'юнктурно-статистичним інституціоналізмом?
8. У чому сутність «Закону Парето»?
9. Які основні положення теорії загальної економічної рівноваги Л. Вальраса? 10. Розвиток яких економічних ідей дав змогу А. Маршаллу стати одним із засновників неокласичної економічної теорії?

Теми повідомлень

1. Економічне піднесення США та Німеччини.
2. Основні фактори промислового відставання Англії та Франції.
3. Австрійська школа маржиналізму та її особливості.
4. Соціальний напрямок політичної економії як передумова по-яви інституціоналізму.
5. Інституціоналізм та його головні напрямки.
6. «Лозаннська школа» Л. Вальраса.
7. А. Маршалл – фундатор «кембриджської школи» маржиналізму.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Індустріалізація в розвинутих країнах світу характеризувалася:

- а) зменшенням обсягів фабрично-заводської промисловості;
- б) концентрацією виробництва та капітальними змінами в організації й управлінні виробництвом;
- в) використанням старих галузей виробництва;
- г) зменшенням частки промислових підприємств у виробництві ВВП і

НД.

2. Основними причинами поступового переростання капіталізму вільної конкуренції в монополістичний капіталізм були:

- а) якісно нові зміни в організації та управлінні виробництвом;
- б) початок контролювання банками грошового капіталу та промислового виробництва;
- в) виникнення монополістичних об'єднань;
- г) усі відповіді правильні.

3. Об'єднання підприємств, в якому розподіл замовлень на купівлю сировини і реалізацію продукції здійснюється через єдину збутову контору або інший аналогічний орган - це:

- а) синдикат;
- б) концерн;
- в) трест;
- г) картель.

4. Об'єднання декількох підприємств однієї галузі виробництва, учасники якого зберігають власність на засоби виробництва і виготовлений продукт, домовляються про частку кожного у загальному обсязі виробництва - це:

- а) концерн;
- б) картель;
- в) синдикат;
- г) трест.

5. У який період відбувалася друга технологічна революція:

- а) 1870 - 1918 рр.;
- б) 1819 - 1928 рр.;
- в) 1910 - 1958 рр.;
- г) 1861 - 1865 рр.?

6. Яка країна наприкінці XIX ст. стала "світовим банком":

- а) Франція;
- б) Англія;
- в) США;
- г) Японія?

7. Об'єднання підприємств різних галузей промисловості зі спільною власністю та єдиним фінансовим контролем, метою якого є здійснення спільної діяльності - це:

- а) концерн;

- б) картель;
- в) трест;
- г) синдикат.

8. Автор теорії додаткової вартості - це :

- а) В. Петті;
- б) А. Сміт;
- в) К. Маркс;
- г) К. Кніс.

9. Основними причинами поступового переростання капіталізму вільної конкуренції в монополістичний капіталізм були:

- а) якісно нові зміни в організації та управлінні виробництвом;
- б) початок контролювання банками грошового капіталу та промислового виробництва;
- в) виникнення монополістичних об'єднань;
- г) усі відповіді правильні.

10. Основною ознакою відсталості Німеччини було:

- а) політична роздробленість країни та складна соціальна структура суспільства;
- б) перехідний період розвитку національної економіки;
- в) наявність вільних економічних зон;
- г) існування митних кордонів між окремими державами конфедерації.

11. Засновником історичної школи в Німеччині по праву вважають:

- а) Г Гегеля;
- б) Ф. Ліста;
- в) В. Рошера;
- г) усі відповіді правильні.

12. Основний метод дослідження маржиналізму є:

- а) емпіричний;
- б) статистичний;
- в) математичний аналіз економічних явищ та процесів;
- г) історичний.

13. Представниками австрійської школи маржиналізму, яка сформувалась у 70-ті роки ХІХ ст., були:

- а) К. Менгер, Ф. Візер;
- б) Ф. Лист, В. Рошер;
- в) Л. Вальрас, В. Парето;
- г) А. Сміт, Д. Рікардо.

14. До економістів-представників математичної школи маржиналізму належить:

- а) А. Маршал;
- б) Дж. Б. Кларк;
- в) В. Парето;
- г) К. Менгер.

15. Найвагоміша праця А. Маршала - це:

- а) "Політична економія сучасного і майбутнього";
- б) "Короткі основи курсу політичної економії з погляду історичного методу";
- в) "Економічна теорія добробуту";
- г) "Принципи політичної економії".

16. Який період слід вважати початком другої технічної революції у країнах Західної Європи:

- а) 40 роки XIX ст.;
- б) 90 роки XIX ст.;
- в) 70 роки XIX ст.;
- г) початок XX ст.
- д) 80 роки XIX ст.

17. Головна виробнича перевага використання електроенергії була в:

- а) чистоті виробництва;
- б) вилученні трансмісії;
- в) просторовій незалежності виробництва;
- г) мініатюризації.

18. Передумовою колоніального характеру розвитку англійського монополістичного капіталу є:

- а) наявність великих колоній;
- б) відсутність умов для високоприбуткового розміщення капіталу на території країни;
- в) прагнення англійських капіталістів до світового володарювання.

19. Лихварський характер французького монополістичного капіталу був зумовлений:

- а) наявністю гіпертрофрованої банківської та грошово-кредитної системи;
- б) низьким рівнем товарності аграрного сектору та нерозвинутістю важкої промисловості;
- в) особливостями французького менталітету.

20. Термін «гранична корисність» вперше був введений в економічний аналіз:

а) А. Смітом; б) А. Маршалом; в) К. Менгером; г) Г. Госсеном.

**ТЕМА 8. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ (друга
половина ХІХ – початок ХХ ст.)**

План семінарського заняття

1. Особливості промислового перевороту в Україні.
2. Аграрні реформи та їх вплив на соціально-економічне становище селян.
3. Розвиток української економічної думки під впливом ідей класичної політекономії.
4. Українська економічна думка у післяреформений період.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте передумови, основні етапи та наслідки промислового перевороту на Східній Україні. Якими є його особливості?
2. Розкрийте зміст аграрних реформ 1848 та 1861 р.
3. Яким чином реформа 1861 р. та Столипінська реформа сприяли розвитку капіталізму в Україні?
4. Розкрийте передумови виникнення української кооперації.
5. Яким був основний зміст ліберально-дворянських ідей у дореформений період в Україні?
6. Якими були економічні та політичні погляди С. Подолинського?
7. Чим викликані особливості розвитку політичної економії в Україні?
8. У чому суть інвестиційної теорії циклів М. Туган-Барановського?

Теми повідомлень

1. Основні положення та економічні наслідки реформи 1861 р. та ліквідація кріпацтва.

2. Столипінська аграрна реформа та вплив на соціально-економічний розвиток України.
3. Початок промислового перевороту в Україні та промисловий підйом 90-х рр. XIX ст.
4. Наукова спадщина М. Туган-Барановського, його внесок до скарбниці світової економічної думки.
5. Математична школа у політичній економії України.
6. Економічні та політичні погляди С. Подолинського.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Коли у Західній Україні відбулося скасування кріпацтва:

- а) у 1776 р.;
- б) у 1848 р.;
- в) у 1861 р.;
- г) у 1906 р.

2. Коли у Східній Україні відбулося скасування кріпацтва:

- а) у 1776 р.;
- б) у 1848 р.;
- в) у 1861 р.;
- г) у 1906 р.

3. Коли в Україні відбувся промисловий переворот:

- а) XVIII ст.;
- б) XIX ст.;
- в) XX ст.;
- г) на початку XIX ст.

4. Промисловий переворот у Східній Україні проходив у два етапи:

- а) 20-40-ті рр. XIX ст. та 60-80-ті рр. XIX ст. відповідно;
- б) 20-50-ті рр. XIX ст. та 90-ті рр. XIX ст. відповідно;
- в) 50-60-ті рр. XIX ст. та 80-90-ті рр. XIX ст. відповідно;
- г) правильна відповідь відсутня.

5. Особливістю промислового перевороту у Східній Україні було те, що він розпочався з:

- а) текстильної промисловості;
- б) харчової промисловості;
- в) виробництва предметів розкоші;

г) металургії.

6. У результаті грошової реформи 1897 р. в Україні:

- а) кредитні білети почали обмінюватися на золото;
- б) золото почало обмінюватися на кредитні білети;
- в) казначейські білети почали обмінюватися на золото;
- г) золото почало обмінюватися на казначейські білети.

7. Коли відбулася Столипінська аграрна реформа:

- а) у 1776 р.;
- б) у 1918 р.;
- в) у 1933 р.;
- г) правильна відповідь відсутня.

8. Столипінська аграрна реформа не передбачала:

- а) надання кредитів через Земельний банк;
- б) переселення на вільні землі Сибіру;
- в) об'єднання селян у колективи для спільної роботи на землі;
- г) ліквідацію особистої залежності селян.

9. Один з основних напрямків аграрної реформи П. Столипіна:

- а) переселення на вільні землі Сибіру;
- б) закріпачення селян;
- в) секуляризація земель;
- г) розпад царизму.

10. Перше монополітичне об'єднання в Україні мало таку назву:

- а) "Стальний трест";
- б) "Вугільний синдикат";
- в) "Цукровий синдикат";
- г) "Синдикат смаку".

11. За рівнем монополістичної концентрації Україна в кінці ХІХ - на початку ХХ ст.:

- а) була країною із високим рівнем концентрації монополій;
- б) була країною із середнім рівнем концентрації монополій;
- в) була країною із низьким рівнем концентрації монополій;
- г) в Україні в цей період монополій не існувало.

12. Прихильником класичного напрямку політичної економії в Україні був:

- а) В. Навроцький;
- б) Т Степанов;
- в) О. Міклашевський;

г) В. Каразін.

13. Назвіть представника математичної школи маржиналізму в Україні:

- а) М. Туган-Барановський;
- б) Є. Слуцький;
- в) О. Чаянов;
- г) Т. Степанов.

14. Хто з українських вчених кінця XIX - початку XX ст. намагався синтезувати теорію трудової вартості і теорію граничної корисності:

- а) М. Туган-Барановський;
- б) Є. Слуцький;
- в) О. Чаянов;
- г) Т. Степанов.

15. Автором закону "мінової цінності" був:

- а) М. Бунге;
- б) І. Вернадський;
- в) М. Косовський;
- г) М. Туган-Барановський.

16. На який із ключових факторів розвитку капіталізму ліквідація кріпацтва в Україні вплинула найбільше?

- а) технічна революція;
- б) концентрація капіталу;
- в) ріст масштабів товарообігу на зовнішньому ринку;
- г) формування ринку найманої праці.

17. В якому з провідних регіонів Російської Імперії виникло перше монопольне об'єднання?

- а) у Санкт-Петербурзі;
- б) у Центральному (Московському);
- в) на Уралі;
- г) в Україні.

18. Перша монополія виникла в?

- а) вугільній промисловості;
- б) чорній металургії;
- в) сільськогосподарському машинобудівництві;
- г) виробництві цукру;
- д) залізничному транспорті

19. Які позитивні та негативні наслідки Столипінської аграрної реформи?

- а) ліквідація сільської громади;
- б) створення Селянського банку;
- в) впровадження нових форм землекористування «відрубів» та хутірських господарств;
- г) створення «відривків» землі та обмеження наділів більшості селян 5 десятинами;
- д) подорожчання майже у 3 рази ціни землі за «викупними платежами» від рівня ринкової ціни
- е) велика можливість використовувати передові досягнення агротехнічної науки.

20. Промислова революція в Україні почалася в:

- а) харчовій промисловості;
- в) виробництві сукна;
- б) бавовняній промисловості;
- г) металургії.

**ТЕМА 9. ГОСПОДАРСТВО ТА ЕКОНОМІЧНА ДУМКА В ПЕРІОД
ДЕРЖАВНО-МОНОПОЛІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ (перша половина ХХ ст.)**

План семінарського заняття

1. Економічні зміни в господарстві воюючих країн, що були зумовлені Першою світовою війною.
2. Світова економічна криза 1929–1933 рр. та її вплив на світове господарство. 3. Економічна теорія монополістичної конкуренції Е. Чемберліна.
4. Економічна теорія недосконалої конкуренції Д. Робінсон.
5. Економічне вчення Дж. М. Кейнса.

Питання для самоконтролю

1. Становлення світового господарства. Концепції імперіалізму як відображення зовнішньоекономічної політики країн Західної Європи.

2. Вплив Першої світової війни на розвиток господарства європейських країн та США. Версальська угода та її економічна сутність.
3. Причини виникнення та наслідки економічної кризи 1929-1933 років для країн Європейської цивілізації.
4. Криза світового господарства (1929–1933 рр.) та шляхи виходу з неї. Сутність політики «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта.
5. Зміни в господарствах країн Західної цивілізації в 20–30 рр. XX ст. та їх відображення в теоретичній системі Дж. М. Кейнса.
6. Економічна криза 1929–1933 років та особливості її прояву в Англії та Франції.
7. Особливості економічної кризи 1929–1933 років у Німеччині. Роль німецької школи неолібералізму у господарському відродженні країни.
8. Світове господарство в роки стабілізації. Плани Дауеса та Юнга, їх сутність та мета.
9. Господарство провідних країн Західної цивілізації на етапі державномонополістичного розвитку. Теорії конкуренції Е. Чемберліна, Дж. Робінсон.

Теми повідомлень

1. Перша світова війна та її вплив на господарський розвиток провідних країн світу (Німеччина, Англія, Франція, США).
2. Світова економічна криза 1929–1933 рр. та шляхи виходу з неї («Новий курс» Ф. Д. Рузвельта та економічна політика нацизму).
3. Дж. М. Кейнс та його теорія як основа впровадження системи макроекономічного регулювання в провідних країнах світу.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Хто є автором поняття "мультиплікатор інвестицій":

- а) Дж. М. Кейнс;
- б) М. Фрідмен;
- в) Дж. Робінсон;
- г) Дж. Коммонс?

2. Хто є засновником інституціоналізму:

- а) Дж. Коммонс;
- б) Т. Веблен;
- в) У. Мітчелл;

г) Дж. Робінсон?

3. Який мирний договір, підписаний у 1919 р., офіційно завершив Першу світову війну:

- а) Версальський договір;
- б) Лондонський договір;
- в) Амстердамський договір;
- г) Ліонський договір?

4. Коли відбувалася "Велика депресія":

- а) 1923 - 1926 рр.;
- б) 1926 - 1929 рр.;
- в) 1929 - 1933 рр.;
- г) 1933 - 1936 рр.?

5. Який план передбачав ліквідацію всіх форм контролю над економікою Німеччини і зниження суми репараційних виплат на 20 %:

- а) план Маршалла;
- б) план Юнга;
- в) план Дауеса;
- г) план Гувера?

6. Яким сферам Рузвельт приділяв найбільшу увагу з метою виведення держави з кризи:

- а) кредитування і торгівля;
- б) промислове і сільськогосподарське виробництво;
- в) кредитування і сільськогосподарське виробництво;
- г) промислове виробництво і торгівля?

7. Яку назву отримала французька школа неолібералізму:

- а) дирижизм;
- б) ордолібералізм;
- в) монетаризм;
- г) немає правильної відповіді?

8. Основним ідеологом англійської школи неолібералізму є:

- а) Ф. Хайєк;
- б) М. Фрідмен;
- в) М. Алле;
- г) Л. Ерхард.

9. Яка країна стала світовим лідером після Першої світової війни:

- а) Англія;

- б) Франція;
- в) США;
- г) Італія?

10. В якому напрямку економічної думки отримав теоретичне обґрунтування "Новий курс" Рузвельта:

- а) неолібералізм;
- б) інституціоналізм;
- в) кейнсіанство;
- г) неокласицизм?

11. Для якої з країн були розроблені плани Дауеса і Юнга:

- а) Англія;
- б) Франція ;
- в) Німеччина;
- г) США?

12. Назвіть традиційне географічне "яблуко розбрату" між Францією і Німеччиною:

- а) провінція Шампань;
- б) Ельзас і Лотарингія;
- в) Саарський вугільний басейн;
- г) немає правильної відповіді.

13. План Дауеса - це:

- а) програма послаблення умов Версальського миру для Німеччини, яка була розроблена США і підтримана Англією;
- б) програма повоєнного відродження економіки США;
- в) програма модернізації вугільної промисловості Великобританії;
- г) програма повоєнного відродження економіки Франції.

14. Назвіть причини Другої світової війни:

- а) локальні конфлікти в різних регіонах світу;
- б) переділ вже розділеного світу між союзами найбільших монополістів;
- в) реваншистські наміри фашистської Німеччини при сприянні Англії і США;
- г) усі відповіді правильні.

15. Пріоритетними методами дослідження в інституціональній теорії були:

- а) каузальний;
- б) історико-економічний;
- в) функціональний;

г) наукової абстракції.

16. Версальський мирний договір прийнято у:

а) 1918 р.; б) 1919 р.; в) 1922 р.; г) 1924 р.

17. План Ч. Дауеса передбачав:

а) посилення репараційного тиску;

б) надання фінансової допомоги;

в) прями інвестиції в економіку;

г) конкуренцію з боку німецьких товарів.

18. Причинами світової економічної кризи 1929–1933 рр. стали:

а) недовиробництво товарів;

б) мілітаризація економіки;

в) надвиробництво товарів;

г) проблема перекваліфікації робітників;

д) монополізація виробництва;

е) відсталість сільського господарства;

є) політична боротьба;

ж) державне регулювання економіки;

з) Перша світова війна.

19. План Юнга було прийнято у:

а) 1929 р.; в) 1931 р.; б) 1930 р.; г) 1933 р.

20. Роботу «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» написав:

а) Дж.М. Кейнс; в) Е. Хансен; б) К. Маркс; г) Р. Харрод.

**ТЕМА 10. РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК КРАЇН ЗАХІДНОЇ
ЦИВІЛІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ПІД
ВПЛИВОМ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (друга половина ХХ
ст.)**

План семінарського заняття

1. Загальна характеристика розвитку світової системи господарства і провідних напрямів економічної думки в 50–70 роки ХХ ст.

2. Посилення ролі держави в господарстві суспільств Західної цивілізації та його аргументація в економічній думці в 50–70 роки ХХ ст.

3. Вплив військово-конверсійних та інноваційно-технологічних факторів на розвиток національних економік провідних країн Європи після Другої світової війни.

4. Розвиток економічних систем змішаного типу та його відображення в економічній думці у другій половині ХХ ст.

5. Загальна характеристика розвитку світової економічної думки у 50–70 роках ХХ ст.: неокейнсіанство, неокласична течія, неолібералізм, інституціоналізм.

Питання для самоконтролю

1. Економічні та соціальні наслідки другої світової війни.

2. Значення плану Маршалу для економічного розвитку країн західного світу.

3. В чому полягає успіх реформ Л. Ерхарда?

4. Які чинники зумовили над швидкий розвиток західних країн після другої світової війни?

5. Які чинники і проблеми економічного зростання переважають у роботах економістів – теоретиків 2-ї половини ХХ ст.?

6. Визначте особливості та протиріччя розвитку таких провідних течій економічної думки Заходу як неокейнсіанство, неокласичний синтез та неолібералізм.

7. Охарактеризуйте основні напрямки дослідження соціально-економічних проблем з позиції інституційної теорії.

Теми повідомлень

1. Німецьке «економічне диво»: зміст, чинники та значення для країн Західної Європи.

2. Японське «економічне диво»: зміст, чинники та значення для Південно-Східного регіону.

3. Роль США у другій половині ХХ ст. у ході становлення світової економіки.

4. Регіональна міжнародна економічна інтеграція та утворення ЄС.

5. Теоретичне дослідження економічної інтеграції в роботах представників неолібералізму, корпоративізму, структуралізму, неокейнсіанства та дирижизму.

6. Соціальне ринкове господарство в ФРН: теорія і практика.

7. Моделі економічного зростання в роботах теоретиків другої половини ХХ ст.

8. Сутність та значення теорії трансакційних витрат.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Після Другої світової війни розпочалося відродження господарств розвинених європейських країн шляхом:

- а) американізації світової валютної системи;
- б) імпорту американських товарів;
- в) широкомасштабного кредитування;
- г) інвестування відбудовчих процесів;
- д) перебудови індустріальних структур;
- е) розвитку світової торгівлі.

2. План Маршалла - це:

- а) американізація світового господарства;
- б) програма відбудови і розвитку Західної Європи після Другої світової війни;
- в) відбудова економіки США після Другої світової війни;
- г) сприяння розвитку вільного підприємництва;
- д) заохочування приватних американських інвестицій;
- е) надання військової допомоги США європейським країнам.

3. Зміни у галузевій структурі світового господарства у другій половині ХХ ст. полягали у:

- а) збільшенні питомої ваги сільського господарства у США і зниженні питомої ваги промисловості у Західній Європі;
- б) збільшенні частки сфери послуг у провідних країнах світу;
- в) зменшенні частки промисловості у Західній Європі, США, Японії;
- г) зменшенні абсолютних та відносних показників обсягів виробництва сільськогосподарської продукції у розвинених країнах.

4. Теорія "соціального ринкового господарства" Л. Ерхарда передбачає:

- а) вільну конкуренцію з елементами державного регулювання;
- б) чистоту ринку;
- в) відмову від державного регулювання економіки;
- г) особисту ініціативу підприємців;
- д) монополізацію економіки.

5. Економічні реформи Л. Ерхарда не передбачали:

- а) підтримання конкурентного середовища;
- б) проведення грошової реформи;

- в) вільного ціноутворення;
- г) недопущення безпідставного завищення цін;
- д) стимулювання приватних інвестицій за допомогою державної політики;
- е) зниження імпортного мита.

6. Економічна модель країн Європейського континенту після Другої світової війни:

- а) орієнтована на соціальне ринкове господарство з більшою, ніж у США участю в економіці корпоративних структур і держави;
- б) олігархічна структура розподілу ринку;
- г) планове управління економікою;
- д) менш ефективне, ніж у США, використання наукового потенціалу;
- е) незначні масштаби і вузький внутрішній ринок.

7. Програма економічної стабілізації Японії Дж. Доджа передбачала:

- а) земельну реформу;
- б) ліквідацію дзайбацу;
- в) інтернаціоналізацію виробництва;
- г) бюджетну реформу;
- д) структурну перебудову економіки.

8. У якій країні отримало широкого застосування індикативне планування:

- а) Англія;
- б) Франція;
- в) ФРН;
- г) США?

9. Економічний курс "голлізму" у Франції - це:

- а) створення великих корпорацій;
- б) швидкий розвиток усіх галузей промисловості, її структурна перебудова;
- в) концентрація виробництва;
- г) використання досягнень науково-технічної революції;
- д) адміністративні методи втручання в економіку;
- е) немає правильної відповіді.

10. Сутність "тетчеризму" в Англії:

- а) стимулювання розвитку приватного бізнесу;
- б) стимулювання розвитку державного підприємництва;
- в) скорочення витрат на соціальні потреби населення;

- г) планове управління економікою;
- д) приватизація державних підприємств;
- е) урізання влади профспілок.

11. Що стало головною причиною світової кризи середини 1970-х рр.:

- а) розбалансованість економіки у зв'язку з новим етапом НТП;
- б) різке підвищення цін на паливно-енергетичні ресурси та сировину;
- в) послаблення ринкової саморегуляції економіки;
- г) надмірне державне втручання в економіку.

12. Економічними наслідками розпаду колоніальної системи є:

- а) прискорення процесу індустріалізації у країнах, що розвиваються;
- б) значне підвищення цін на нафту і газ;
- в) збільшення бідності та економічної нерівності;
- г) економічна інтеграція країн Західної Європи.

13. Характерні риси економічного розвитку країн, що розвиваються:

- а) низький рівень продуктивних сил;
- б) багатокладність економіки;
- в) самостійність економічного і політичного розвитку від світового господарства;

- г) ключові позиції в економіці посідає іноземний капітал

14. В якому році була затверджена Бреттон-Вудська валютна система:

- а) 1943 р.;
- б) 1944 р.;
- в) 1945 р.;
- г) 1946 р.?

15. В якому році почали своє функціонування МВФ і Світовий банк:

- а) 1943 р.;
- б) 1944 р.;
- в) 1945 р.;
- г) 1946 р.?

16. Яка країна використала економічну кон'юнктуру, що склалася після Другої світової війни, для збагачення та зміцнення світових позицій:

- а) Швейцарія;
- б) США;
- в) Японія;
- г) СРСР?

17. Чим була викликана необхідність здійснення плану Маршала зі сторони США:

- а) США хотіли мати в Європі гідних партнерів;
- б) стан європейської економіки негативно впливав на світову економіку;
- в) фінансово-економічними потребами країн Західної Європи;
- г) правильна відповідь відсутня?

18. Основні цілі створення "Спільного ринку" (1957 р.) були такими:

- а) об'єднання декількох країн для спільного досягнення більш високого рівня розвитку національних економік;
- б) створення загальноєвропейського альянсу з метою протистояння американській світовій гегемонії;
- в) створення митного союзу декількох держав як етапу на шляху формування "Сполучених Штатів Європи";
- г) правильна відповідь відсутня.

19. Автором "німецького економічного дива" був:

- а) Дж. Маршал;
- б) Дж. М. Кейнс;
- в) Л. Ерхард;
- г) Й. Шумпетер.

20. Назвіть період дії плану Маршалла:

- а) 1946 - 1951 рр.;
- б) 1948 - 1951 рр.;
- в) 1950 - 1953 рр.;
- г) 1951 - 1954 рр.

ТЕМА 11. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ НА ЕТАПІ ІНФОРМАЦІЙНО ТЕХНОЛОГІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)

План семінарського заняття

1. Інтернаціоналізація, інтеграція та глобалізація світового господарства останньої третини ХХ–початку ХХІ ст.
2. Економічна криза 1973–1975 рр.: сутність та наслідки

3. Передумови виникнення та загальна характеристика інформаційно-технологічної революції останньої третини ХХ–початку ХХІ ст.
4. Сутність та передумови виникнення посткейнсіанства та нового кейнсіанства.
5. Основні напрямки «неоліберального відродження»: монетаризм, економіка пропозиції та теорія раціональних очікувань.
6. Методологія інституціоналізму та його основні напрямки.
7. Неоінституціональна теорія та ідеї її представників.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає процес глобалізації?
2. Назвіть причини економічної кризи 1973–1975 рр.
3. Якими способами подолання кризи середини 70 рр. ХХ ст. скористалися розвинуті капіталістичні країни?
4. В чому полягають відмінні риси англійського та американського посткейнсіанства?
5. В чому полягають основні положення монетаристської теорії?
6. Що собою являє крива Лаффера?
7. Які основні припущення теорії раціональних очікувань?
8. Що таке інститут?
9. В чому полягає сутність таких теорій як «теорія трьох хвиль» Е. Тоффлера, постіндустріального суспільства Дж. К. Гелбрейта та «теорема Коуза»?

Теми повідомлень

1. Європейська інтеграція: передумови виникнення, мета, етапи розвитку.
2. Інформаційно-технологічна революція останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.: передумови, сутність, наслідки.
3. Вклад нового кейнсіанства в розвиток економічної думки.
4. Становлення ТНК як суб'єкта міжнародних відносин в останій третині ХХ–на початку ХХІ ст.
5. Порівняльний аналіз «рейганоміки» та «тетчеризму».
6. Застосування монетаристської концепції в перехідній економіці України та його наслідки.

7. Характерні риси «старого» та «нового» інституціоналізму.
8. Методологія та складові напрямки неоінституціоналізму.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Термін "глобалізація" був вперше введений:

- а) Т Левітом;
- б) К. Марксом;
- в) Дж. Кейнсом;
- г) М. Фрідменом.

2. Наслідком(ами) глобалізації є:

- а) формування світового фінансового ринку;
- б) поширення діяльності ТНК;
- в) посилення "відкритості" національних економік;
- г) усі відповіді правильні.

3. Економічна політика Б. Клінтона (90-ті рр. XX ст.), що полягала у розвитку усіх форм підприємництва, збільшенні витрат на НДКР та поліпшенні інвестиційного клімату у США, спиралася на:

- а) неолібералізм;
- б) кейнсіанство;
- в) монетаризм;
- г) неоконсерватизм.

4. Найпотужнішою європейською економікою на сучасному етапі є економіка:

- а) Великої Британії;
- б) Франції;
- в) Італії;
- г) Німеччини.

5. Лідером Південно-Східної Азії є:

- а) Тайвань;
- б) Китай;
- в) Північна Корея;
- г) Японія.

6. Світовими економічними і фінансовими центрами на сучасному етапі є:

- а) США, Німеччина, Японія, Китай;
- б) США, Франція, Велика Британія, Японія;
- в) США, Японія, Китай, Франція;
- г) США, Велика Британія, Японія, Китай.

7. Реформи "чотири модернізації" Китаю були спрямовані на:

- а) сільське господарство, легку промисловість, науку, будівництво;
- б) сільське господарство, промисловість, науку, національну оборону;
- в) сільське господарство, промисловість, науку, будівництво;
- г) будівництво, промисловість, науку, національну оборону.

8. До "нових індустріальних країн" відносять:

- а) Тайвань, Китай, Північну Корею, Бразилію;
- б) Тайвань, Гонконг, Сінгапур, Північну Корею;
- в) Тайвань, Гонконг, Сінгапур, Південну Корею;
- г) США, Китай, Італію, Велику Британію.

9. Якого інтеграційного об'єднання в сучасній світовій економіці не існує:

- а) АСЄАН;
- б) ЄС;
- в) БРІКС;
- г) НАТО?

10. Хто з вчених ввів у науковий обіг категорію "трансакційні витрати":

- а) Дж. Гелбрейт;
- в) Р. Коуз;
- б) У. Мітчелл;
- г) Дж. Коммонс.

11. Автором якої з цих робіт є Р. Коуз:

- а) "Економічні цикли";
- б) "Правові основи капіталізму";
- в) "Природа фірми";
- г) "Розподіл багатства"?

12. Хто є автором теорії конвергенції:

- а) Я. Тінберген;
- б) П. Самюельсон;

- в) Д. Белл;
- г) С. Кузнець?

13. Хто є автором теорії "управлінської революції"¹:

- а) К. Браунер;
- б) Ф. Лассаль;
- в) К. Маркс;
- г) П. Друкер?

14. Що мав на увазі Е. Тоффлер під "третьою хвилею" в історії економічного розвитку:

- а) промислову революцію;
- б) технологічну революцію;
- в) соціалістичну революцію;
- г) аграрну революцію.

15. Хто з цих економістів відстоював ідеї неокласичного синтезу і різних підходів у державному регулюванні економікою:

- а) Я. Тінберген;
- б) П. Самюельсон;
- в) Д. Белл;
- г) С. Кузнець.

16. Питання впливу розподілу доходів на процеси суспільного відтворення досліджувалось представниками:

- а) англійського посткейнсіанства;
- б) американського посткейнсіанства;
- в) нового кейнсіанства;
- г) монетаризму.

17. Головною причиною світової кризи середини 70 рр. ХХ ст. є:

- а) стрімке зростання цін на енергоресурси;
- б) стрімке зростання тіньового сектора;
- в) зростаюча фінансова глобалізація;
- г) всі відповіді вірні.

18. Вплив грошового обігу на процеси суспільного відтворення в своїх дослідженнях аналізували представники:

- а) американського посткейнсіанства;
- б) англійського посткейнсіанства;
- в) нового кейнсіанства;

г) всі відповіді вірні.

19. Структурні зміни в народному господарстві провідних капіталістичних країн в останній третині ХХ ст. полягали в:

а) збільшенні питомої ваги промисловості в загальному обсязі виробництва;

б) збільшенні питомої ваги сільського господарства та скороченні промисловості в загальному обсязі виробництва;

в) збільшенні питомої ваги сфери послуг в загальному обсязі виробництва;

г) збільшенні питомої ваги промисловості та скороченні сфери послуг в загальному обсязі виробництва.

20. Яке з нижче наведених тверджень є помилковим?

а) глобалізація – це процес вирішення глобальних проблем;

б) глобалізація – це процес посилення взаємозв'язків та взаємозалежностей між країнами;

в) глобалізація проявляється в інтенсифікації міжнародного руху факторів виробництва;

г) глобалізація проявляється в розвитку ТНК.

ТЕМА 12. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ЙОГО ТРАКТУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ДУМЦІ

План семінарського заняття

1. Економічні перетворення у роки революційних струсів і утвердження соціалістичної моделі господарювання.
2. Господарська реформа 1965 року: зміст і наслідки.
3. Основні причини і прояви застійного і передкризового стану радянської економіки.
4. Формування теорії централізовано планованої економіки. Дискусії 20–30 років ХХ ст.
5. Внесок українських економістів у розвиток політичної економії.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягала політика Української Центральної Ради у галузі аграрних відносин, фінансів та грошового обігу?
2. В чому полягав зміст політики «воєнного комунізму» в Україні? Які її наслідки?
3. В чому полягає суть та значення запровадження нової економічної політики?
4. З проведення яких заходів розпочалося здійснення нової економічної політики?
5. Як проводилася грошова реформа 1922–1924 років?
6. Як проходив процес індустріалізації в Україні?
7. Як проводилася колективізація селянства і які були її наслідки?
8. Які характерні риси командно-адміністративної системи?
9. Які проблеми в економіці України 50–60 років ХХ ст. свідчать про її передкризовий стан?
10. Які зміни у господарському механізмі передбачалися реформою 1965 року?
11. В чому полягають причини невдачі у реалізації намічених реформою 1965 року мір?
12. Які були погляди В. І. Леніна на соціалізм і його економічну систему?
13. Як трактувалися в політичній економії соціалізму проблеми планомірної організації виробництва та ролі товарно-грошових відносин?
14. На основі яких теоретичних позицій здійснювалися спроби реформування соціалістичної економічної системи?

Теми повідомлень

1. Зниження темпів зростання радянської економіки як прояв її застійного стану.
2. Реформи господарчого механізму і причини їх невдач.
3. Формування політичної економії соціалізму (20–50 рр. ХХ ст.)
4. Ідеї реформування радянської планової економіки у роботах Є. Лібермана.

Тести

Виберіть правильну відповідь.

1. Політика "воєнного комунізму" передбачала:

- а) націоналізацію підприємств;
- б) створення концесій;
- в) перевід державних підприємств на госпрозрахунок;

г) денационалізацію підприємств.

2. Основним завданням третьої п'ятирічки було:

- а) побудова соціалістичного суспільства;
- б) ліквідація причин, що сприяють розподіленню суспільства на класи;
- в) випередження капіталістичних країн в економічному розвитку;
- г) всі відповіді правильні.

3. У якому році було прийнято рішення про перехід до НЕПу:

- а) 1920;
- б) 1921;
- в) 1922;
- г) 1923?

4. Які об'єднання підприємств отримали розповсюдження в Україні в період НЕПу:

- а) трести;
- б) синдикати;
- в) концерни;
- г) конгломерати?

5. Який із напрямків проведення НЕП у сільському господарстві названо неправильно:

- а) надання в оренду землі і сільськогосподарської техніки;
- б) введення продрозверстки;
- в) відновлення вільної торгівлі надлишками сільськогосподарської продукції;
- г) розвиток сільськогосподарської кооперації?

6. Визначте основні джерела індустріалізації:

- а) націоналізація промисловості, податкова система, планова система господарювання;
- б) податкова система, планова система господарювання, колективізація сільського господарства;
- в) планова система господарювання, колективізація сільського господарства, зовнішня торгівля;
- г) колективізація сільського господарства, зовнішня торгівля, націоналізація промисловості.

7. Основним завданням другої п'ятирічки було:

- а) завершення технічної реконструкції народного господарства;
- б) освоєння нової техніки;
- в) освоєння нового виробництва;
- г) повна колективізація села.

8. З якої галузі розпочалася реформа 1965 р.:

- а) з легкої промисловості;
- б) з сільського господарства;
- в) з важкої промисловості;
- г) з торгівлі?

9. За ініціативою якого вченого-економіста було створено Інститут економічної кон'юнктури в Україні:

- а) Є. Слуцький;
- б) Е. Ліберман;
- в) М. Туган-Барановський;
- г) Ф. Задорожний?

10. Основними причинами проведення політики воєнного комунізму були:

- а) потреби громадянської війни;
- б) суб'єктивне бажання скоріше перейти до комуністичних принципів виробництва та розподілу;
- в) необхідність виходу з кризи і розрухи;
- г) всі відповіді правильні.

11. Основні напрямки реформи 1965 - 1966 рр. у СРСР:

- а) перехід підприємств на госпрозрахунок;
- б) проведення грошової реформи;
- в) приватизація;
- г) колективізація.

12. Слова "воєнний комунізм" беруться в лапки тому, що:

- а) цього вимагають правила пунктуації;
- б) це сталося через формальну тотожність цього явища класичній практиці цього терміну;
- в) комунізм не може бути "воєнним";
- г) немає правильної відповіді.

13. "Воєнний комунізм" проіснував:

- а) з 1917 до 1920 рр.;
- б) з 1918 до 1920 рр.;
- в) з 1917 до 1925 рр.;
- г) з 1919 до 1921 рр.

14. Основні причини переходу до НЕПу полягали:

- а) у необхідності збереження союзу робітничого класу й селянства;
- б) у помилковості взятої на озброєння тези про безтоварну природу соціалізму;
- в) у потребі термінового скасування політики "воєнного комунізму";

г) немає правильної відповіді.

15. Здійснення НЕПу почалося:

- а) в 1917 р.;
- б) в 1921 р.;
- в) в 1925 р.;
- г) в 1930 р.

16. До основних характеристик НЕПу в СРСР відносилися:

- а) заміна продрозкладки продподатком;
- б) ліквідація безробіття;
- в) надання приватним селянським господарствам державних субсидій;
- г) немає правильної відповіді.

17. Які причини згортання НЕПу в СРСР:

- а) виявила неефективність;
- б) вичерпала себе;
- в) замінена іншою економічною політикою;
- г) немає правильної відповіді.

18. Які наслідки несла за собою колективізація у сільському господарстві в Україні:

- а) наділення селянина землею;
- б) збагачення селянства;
- в) збільшення зацікавленості селян у своїй праці;
- г) відчуження від землі й результатів праці?

19. Які із заходів були характерні для політики "воєнного комунізму":

- а) націоналізація підприємств;
- б) виникнення трестів;
- в) розвиток кооперації;
- г) господарський розрахунок підприємств?

20. Назвіть особливості індустріалізації в Україні:

- а) почалася з важкої індустрії;
- б) почалася з легкої промисловості;
- в) розвивалася дуже швидко;
- г) мала плановий характер.

ТЕМА 13. ФОРМУВАННЯ ЗАСАД РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ (90 РОКИ ХХ СТ.)

План семінарського заняття

1. Стан економіки України на момент проголошення незалежності.
2. Основні напрямки ринкових перетворень в економіці України (1991–1994 рр.): позитивні і негативні наслідки.
3. Радикальні економічні перетворення другої половини 90 років.
4. Основні напрямки теоретичних досліджень в українській економічній літературі 90 років ХХ століття.

Питання для самоконтролю

1. Як розвивалась економіка України наприкінці 80 років?
2. Які завдання необхідно було вирішити для переходу до ринкової економіки?
3. Чому процеси приватизації призвели до суттєвих соціально-економічних протиріч у суспільстві?
4. Які теоретичні проблеми необхідно було вирішувати українським дослідникам у 90 роки?
5. Як характеризуються масштаби економічних перетворень в Україні у 90 роки ХХ століття?

Теми повідомлень

1. Роль держави у трансформаційних перетвореннях.
2. Концепція монетаризму як теоретична основа ринкових реформ: теорія і практика реалізації.
3. Особливості інституціонального підходу до досліджень трансформації економічних систем.

Тести

Виберіть правильну відповідь

1. Трансформація української економіки в 90-х рр. ХХ ст. це:

- а) перехідна економіка;
- б) систематичні зміни від соціалізму у напрямку до ринкової економіки;
- в) перехід від соціалізму до комунізму;
- г) реформування промисловості та сільського господарства.

2. У вересні 1996 р. в Україні була проведена:

- а) аграрна реформа;
- б) податкова реформа;
- в) пенсійна реформа;
- г) грошова реформа.

3. Фінансова криза в Україні мала місце в:

- а) 2006 р.;
- б) 2007 р.;
- в) 2008 р.;
- г) 2009 р.

4. Важливим аспектом оцінки стартових можливостей України після проголошення незалежності стало:

- а) визначення її валютного потенціалу;
- б) визначення її природно-ресурсного потенціалу;
- в) визначення структурної та територіальної пропорційності економіки.

5. Причинами ослабленості та структурної деформованості економіки України були:

- а) приватна власність на засоби виробництва;
- б) скорочення виробництва споживчих товарів, при одночасному гіпертрофованому розбуханні капітало- і наукомістких ВПК й сировинного комплексу;
- г) налагодження традиційних зв'язків між колишніми союзними республіками та їх господарськими структурами.

6. Які чинники в процесі реформування 1991 - 1994 рр. призвели до економічної кризи в Україні:

- а) гіперінфляція;
- б) наявність чіткої програми реформ і правового захисту;
- в) приватизація державної власності.

7. Стабілізаційний етап подолання системної кризи в Україні передбачає:

- а) відновлення ліквідності банківських установ і підприємств реального сектора економіки, запобігання масового їх банкрутства, стабілізацію державної фінансової системи та зовнішньоекономічних відносин з іншими країнами світу;
- б) зростання вітчизняного виробництва товарів, у першу чергу народного споживання, енергозбереження у всіх галузях економіки;
- в) підвищення якості державного управління та побудову його цілісної

системи, розвиток високотехнологічного сектору економіки на основі прискорення впровадження інновацій.

8. До адміністративних методів боротьби з гіперінфляцією, які було застосовано в Україні в період реформ 1991 - 1994 рр. відносять:

- а) розширення фондів споживання на підприємствах;
- б) заморожування грошових доходів у бюджетній сфері;
- в) зняття контролю за ціноутворенням підприємств-монополістів.

9. Наближення вітчизняної економіки до ринку супроводжувалося такими негативними процесами:

- а) подолання структурних деформацій в економіці;
- б) оновлення виробничих фондів;
- в) ефективне використання реального економічного потенціалу;
- г) "тінізація" та криміналізація економіки.

10. Під впливом Світової фінансової кризи в економіці України спостерігалось:

- а) зростання промислового виробництва;
- б) приток іноземного капіталу;
- в) зменшення золотовалютних резервів НБУ;
- г) збільшення банківських депозитів.

11. Нова модель реформування економіки України, яку було розпочато у 1992 році, передбачала:

- а) відновлення галузевого централізованого управління народним господарством;
- б) відмову від держзамовлення на республіканському та регіональному рівнях;
- в) відмову від розбудови ринкової інфраструктури.

12. Системна економічна криза в Україні має такі причини:

- а) відсутність в країні консолідованої політичної еліти, спроможної ефективно захищати національні інтереси;
- б) висока якість державного управління економікою країни;
- в) наявність в Україні стратегії соціально-економічного й науково-технічного розвитку країни в умовах глобалізації світової економіки;
- г) неризикова, забезпечена платоспроможністю населення, активна політика банків у сфері споживчого та іпотечного кредитування.

13. Причина невдалих спроб реформування економіки незалежної України в 90-ті рр. ХХ ст.:

- а) диспропорційна структура економіки;

- б) невідповідність рівня продуктивних сил тим виробничим відносинам, які властиві ринковій економіці;
- в) падіння життєвого рівня населення;
- г) відсутність зовнішньої заборгованості.

14. Що є причиною кризових явищ в економіці незалежної України, успадкованих від СРСР:

- а) диспропорційна структура економіки;
- б) наявність зовнішньої заборгованості;
- в) неефективність проведення приватизації;
- г) формування ринкової інфраструктури.

15. Інтеграція України в ЄС має позитивні моменти:

- а) підвищення макроекономічних показників;
- б) вільне переміщення робочої сили;
- в) зростання іноземних інвестицій;
- г) відсутність єдиної економічної політики.

16. До форм економічної інтеграції не відносять:

- а) зони вільної торгівлі;
- б) митний союз;
- в) Економічний та валютний союз;
- г) Транснаціональні корпорації.

17. Становлення ринкової економіки, з точки зору монетаристів, проходить через фази:

- а) фінансової стабілізації;
- б) становлення ринкових інститутів;
- в) структурного коректування економіки;
- г) усі відповіді вірні.

18. Рисою, притаманною тільки перехідній економіці, є:

- а) монополізм;
- б) безробіття;
- в) інфляція;
- г) відсутність механізму саморегуляції.

19. Функціями державного регулювання в умовах трансформації економіки є:

- а) традиційні (цільова, регулююча, контролююча, соціальна);
- б) макроекономічна стабілізація;

в) інституційні перетворення;

г) усі відповіді вірні.

20. Перетворення у перехідній економіці охоплюють:

а) макроекономічні перетворення;

б) зміни інституційного характеру;

в) перетворення на рівні мікроекономіки;

г) одночасні мікро, макроперетворення та інституційні зміни.

Рекомендована література

Базова

1. Боднарчук Т.Л. Протекціонізм в економічній історії України (XIX- початок ХХ ст.) : монографія / Т.Л. Боднарчук ; НАНУ України, ДУ"Ін-текон. тапрогнозув. НАН України". - К., 2017. - 282 с.
2. Горбачевська О.В., Хмелярчук М.І., Стасишин А.В. Історія економіки та економічної думки у логічних схемах: навч.посібник / О.В.Горбачевська, М.І.Хмелярчук, А.В.Стасишин; за ред. к.ек.н, доц. О.В.Горбачевської. -К.: УБС НБУ 2016.-526 с.
3. Данилова К.І. Спадщина Д. Рікардо у ХХІ столітті: теорія порівняльних переваг кризь призму історико-інституціонального аналізу / Istor. nar. gospod. ekon. dumki Ukr. 2017; 50:172-208 <https://doi.org/10.15407/ingedu2017.50.172>
4. Історія економіки та економічної думки: Підручник /П.І. Юхименко, П.М. Леоненко. – К.: Знання, 2011. – 646 с.
5. Історія економіки та економічної думки: Підручник / В.В. Козюк, Л.А. Радіонова, О.В. Длугопольський [та інш.]; за ред. В.В. Козюка, Л.А. Радіонової. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015 – 792 с.
6. Історія економічних учень: Підручник: у 2 ч. – Ч. 1 / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2006. – 582 с., Ч. 2 / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2006. – 575 с.
7. Краус Н.М. Історія економіки та економічної думки: структурно-логічні схеми, таблиці, малюнки: навч. посіб./ Н.М. Краус —К. : «Центр учбової літератури», 2014.—504 с.
8. Лагутін В.В., Лебедева Л.В. «Природа фірми» - 80 років з дня публікації праці лауреата Нобелівської премії з економіки Р Коуза / Istor. nar. gospod. ekon. dumki Ukr. 2017; 50:307-315. <https://doi.org/10.15407/ingedu2017.50.307>
9. Скороход І. П. Історія економіки та історія економічної думки : курс лекцій з навч. дисципліни для студ. економ. спец-ей / І. П. Скороход ; ОНУ ім. І.І. Мечникова, ЕПФ. - Одеса : Одеський нац. ун-т, 2017. - 161 с.
10. Українська економічна думка про чинники та пріоритети економічного розвитку : моногр. / В.В. Небрат, Н.А. Супрун, О.М. Кудласевич [та ін.] ; заред. д-раекон. наук В.В. Небрат ; НАН Украї-ни, ДУ "Ін-текон. та прогнозув. НАН України". - К., 2014. - 396 с.
11. Якобчук В.П. Історія економіки та економічної думки: Навч. посіб. / В.П. Якобчук, Ю.В. Богоявленська, С.В. Тищенко - К.: «Центр учбової літератури», 2016. - 476 с.

Допоміжна

1. Борейко В. Можливість поєднання в сучасних економіках ідей кейнсіанства та монетаризму. *Вісник економічної науки України*. 2013.№ 2. С. 17-20 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2013_2_6.

2. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст.: у 3 т. Київ: Основи, 1995.
3. Горкіна Л. П. Чумаченко М. Г., Шубін О. О. ХХ століття в історії української економічної думки: коротка ретроспектива: моногр. Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. 141 с.
4. Історія економіки та економічної думки / Л. О. Чорна та ін. Вінниця: ВТЕІ КНТУУ, 2015. 323 с.
5. Історія економічних учень: хрестоматія: навч. посіб. / за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2015. 512 с.
6. Квач Я. Тенденції розвитку сучасного кейнсіанства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 9. С. 80-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2015_9_10.
7. Ковальчук В. Меркантилісти, або перші паростки економічної науки. Вісник ТНЕУ. *Економічні науки*. 2011. № 1. С. 61-63.
8. Кутрань К. В. Еволюційна логіка і політекономія: від класичної школи до сталого розвитку. *Європейські перспективи*. 2014. № 5. С. 138-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_5_26.
9. Куц Г. М. Неолібералізм в європейській та англо-американській традиціях. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 249-258. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_133_26.
10. Мага А. М. Німецька історична школа як джерело становлення інституціональної економічної теорії. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 2 (2). С. 189-192. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_2\(2\)_43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_2(2)_43).
11. Набатова О. О. Від гіпотези ефективних ринків до теорії поведінкових фінансів. *Економічна теорія та право*. 2018. № 3. С. 36-48. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/Econom-Theory-and-Law-3-34-18.pdf>.
12. Набатова О. О. Поведінковий підхід до економічного аналізу права. *Економічна теорія та право*. 2015. № 4. С. 109-121. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/4-109-121.pdf>.
13. Набатова О. О. Теоретичні підходи до аналізу економічної поведінки в умовах макроекономічних та інституціональних змін. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 74-85. URL: http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/ekonom_21.pdf.
14. Теліщук М. М. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. Ірпінь: Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2015. 555 с.
15. John Maynard Keynes. *Essays in Persuasion* (2009). USA. Published by Classic House. 188 p.
16. Timothy F. Geithner. *Stress Test: Reflections on Financial Crises* (2009). New York Times. 167 p.
17. *Globalization, Growth and Poverty: Building an Inclusive World Economy* (2006). World Bank and Oxford University Press.
18. Woodford M.H. *Fiscal requirements for fiscal [i.e. price] stability*. Cambridge,

(2010) M A: National Bureau of Economic Research.

14. Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Верховної Ради України URL : <https://parlament.org.ua>
2. Офіційний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua>
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <https://mof.gov.ua/uk>
6. Офіційний сайт наукового журналу «Економіка України». URL: <http://www.economukraine.com.ua/index.php>
7. Офіційний сайт науково-теоретичного журналу «Економічна теорія». URL: <http://etet.org.ua>
8. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. URL: <http://www.idss.org.ua>
9. Офіційний сайт Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України. URL: <http://ief.org.ua>
10. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org/external/>
11. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://www.me.gov.ua>
12. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua>
13. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
14. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>
15. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org>
Програма озвитку ООН в Україні URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/about-us.html>
16. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/57342/modresource/content/1/Стратегія-сталого-розвитку.pdf>